

MENSEN EN DINGEN

IN DE SCHIJNWERPER: DE MERKLAP

Els VERAVERBEKE

De opstelling 'Pillegift en Engelenbrood' in het Huis van Alijn belicht de belangrijke drempelmomenten uit de levenscyclus. Uiteraard komt de kindertijd hierbij aan bod, met veel aandacht voor het speelgoed, het onderwijs en de communie. In de collectie zijn een aantal prachtige merklappen te bezichtigen, die herinneren aan het eind 19de - begin 20ste-eeuwse onderwijs.

Tot ver in de twintigste eeuw was onderwijs voor meisjes en jongens strikt gescheiden, zowel fysiek als inhoudelijk. Het onderwijs was niet gemengd en de leerinhouden werden voor jongens en meisjes totaal anders ingevuld. De toekomstidealen drukten een grote stempel op het onderwijs. Voor jongens was dit ideaal en toekomstperspectief de rol van kostwinner; jongens moesten dus een beroep leren. Voor meisjes was het ideaal de rol van 'een goede echtgenote, vlijtige huisvrouw en toegewijde moeder'. Ook de kerk, die een heel grote impact had op de opvoeding stimuleerde deze onderwijsvisie. Op treffende wijze illustreren de merklappen dit opvoedingsprincipe, dat tot ver in de twintigste eeuw primeerde.

Een merklap is het resultaat van het oefenen van het merken, waarvoor men de kunst van het borduren en naaien heel goed onder de knie moest hebben. Vóór het bestaan van de wasmachine was het merken van linnen een typisch gebruik. Een keer per jaar werd alle linnen in de weiden gebleekt. Dit was niet enkel het linnen van een familie, maar het linnen van een ganse buurt, straat of gemeenschap. Om het eigen linnen te herkennen, werd alle linnen gemerkt; er werd een kente-ken op geborduurd. Meestal was het kente-

ken de initialen van de familienaam. Borduren vormt dus de basis van het merken. De kunst van het borduren, naaien en verstelen was ook handig bij het herstellen van huishoudlinnen en kledij, die gewoonlijk werd gedragen tot te versleten was. Al deze creativiteit werd geoefend op de zogenoemde merklap. Ook als proefstuk werd een merklap gemaakt. Daarom werden diverse borduurtechnieken en -motieven naast elkaar aangebracht, om aan te tonen dat men de elementaire borduurtechnieken accuraat kon toepassen. Heel vaak werd dit proefstuk ingelijst en trots in de woonkamer opgehangen. De meeste merklappen hebben een uniforme structuur. Meestal is het een omzoomd stuk textiel met een versierde rand, meestal bloem- of fruitmotieven of geometrische motieven. Centraal worden vaak cijfers en letters met heel veel zorg geborduurd. In vrije scholen werden ook religieuze symbolen zoals een kruis of een verwijzing naar de bijbelse symboliek aangebracht. Deze basisstructuur dateert al uit de 16de eeuw. Toen werden ook al een aantal modellenboeken uitgegeven. Een aantal van deze modellen werden via pensionaten en scholen eeuwenlang toegepast. Tot in de loop van de 19de eeuw waren de merklappen elitair. Pas dan werden de merklappen voor alle leerlingen geïntroduceerd door de vrije scholen. Soms werd de naam van de maakster aangebracht met aanduiding van het jaar.

Naast de merklappen zijn ook nog andere herinneringen aan de schooltijd, zoals die vroeger werd beleefd, tentoongesteld, zoals de griffel en lei, het leesplankje 'Aap-noot-Mies', schoolfoto's en andere.

LITERATUUR

DE CLERCK (Karel), DE GRAEVE (Bie), SIMON (Frank). *Dag meester, goedemorgen zuster, goedemiddag juffrouw. Facetten van het volksonderwijs in Vlaanderen (1830-1940)*. Tielt, Lannoo, 1984.

VAN ROYEN (Hans), Merklappen: volkskundig curiosum met alledaagse achtergrond. In: *Museum Katern*, Bijlage bij OKV, 2001-2, 12, pp. 8-9.

Volkskunst en volkskundemusea. In: *Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen*, 1984, 2, p. 54.

SCHIPPER-VAN LOTTUM (M.G.A.). *Over merklappen gesproken. De Geschiedenis van de Nederlandse Merklap vooraf belicht vanuit Noord-Holland*. Amsterdam, Wereldbibliotheek, 1980.

WASSENBERGII (A.). Van Getijdenboek tot merklap. In: *Antiek*, 1970, pp. 353-360.